

Pázmány Law Working Papers
2018/08

Schanda Balázs

**Magyarország keresztény
kultúrájáról**

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Pázmány Péter Catholic University Budapest

<http://www.plwp.jak.ppke.hu/>

MAGYARORSZÁG KERESZTÉNY KULTÚRÁJÁRÓL

SCHANDA BALÁZS

egyetemi tanár (PPKE-JÁK)

Az Alaptörvény hetedik módosítása szerint „Magyarország alkotmányos önazonosságának és keresztény kultúrájának védelme az állam minden szervének alapvető kötelessége.” (R) cikk (4) bekezdés) Az Alaptörvény nem a keresztény vallás, és nem is általában a keresztény kultúra mellett kötelezi el a magyar államot, hanem kifejezetten Magyarország kultúrájának, mint keresztény kultúrának a védelemét rendeli el. Az alkotmányozói cél kétségkívül az volt, erőteljesebb hangsúlyt és védelmet adjon az ország kulturális identitásának, azaz többletet a Nemzeti hitvallásban felhívott keresztény örökséghez képest.

1. A keresztény örökség a Nemzeti hitvallásban

Szerb Antal pontos meglátásával: „A magyar szellemi élet születése egy nap történt megkereszteltetésével. A magyar kultúra eredendően keresztényi kultúra, mint az Egyház legidősebb lányáé, a franciáé, és nem „megtért” kultúra, mint a germán népeké.” Korának üzenete ma is érvényes: „Ezért visszas és komikus minálunk minden olyan törekvés, mely német mintára kultúránk kiteljesedését kereszténység előtti, nem látható ősutakon keresi.”¹ Míg Szent István és Árpád között nem szükségszerű a választás,² van ahol ez elkerülhetetlen: a kereszténység választásával Magyarország a velencei Szent Gellért vértanú-püspök örökségét választotta – és nem pogány magyar gyilkosainak örökségét.

A Nemzeti hitvallás felütése Szent István és a keresztény Európa felhívása, ekként nem utal az államiságot megelőző korra, azaz nem a honfoglalást, hanem az államalapítást tekinti kiindulópontnak: a rovásírásos helységnévtáblák nem az Alaptörvény szellemiségéből erednek, inkább azt jelzik, hogy a hagyomány iránti tisztelet vágya milyen erős, míg a szerves hagyomány keresése bizonytalanságokat is mutat. Az első preambulum-bekezdés utolsó mondata kifejezetten elismeri a kereszténység nemzetmegtartó szerepét. Ez az elismerés nem a kereszténység, mint vallás szerepét méltatja, nem is a keresztény hit jelenlegi társadalmi szerepét, hanem a kereszténységnek a nemzeti történelemben betöltött, meghatározó szerepére vonatkozik. Nem kérdés, hogy a kereszténységnek nem csak nemzetmegtartó szerepe és nem csak hagyománya van – az örökség ennél gazdagabb és a kereszténység szerepe ma is jelen van. A Nemzeti hitvallás hallgatása beszédes, amikor megáll a keresztény örökség részleges felhívásánál. Egy történelmi tény vonatkozásában leíró, és nem előíró megállapításról van szó. – Más, megbecsült vallási hagyományokhoz képest az alkotmányozó egy történelmi tényt ismer el, és ezt a nemzet mint az alkotmányozó közösség szempontjából teszi. Míg történelmi vonatkozásban a kereszténység kiemelése nem vitatható, napjaink vonatkozásban nem sugallható az, hogy a kereszténység szerepe kizárólagos lenne – ahogy a preambulum ezt nem is teszi. A preambulum csak vallási hagyományok előtt hajt fejet, a vallástalan hagyomány elismerése éppúgy hiányzik,³ mint a vallás jelenlegi szerepének elismerése.

¹ SZERB Antal: *Magyar irodalomtörténet*. Budapest, Magvető, 1992. 29.

² Árpád nevét 1069, Szent Istvánét 379 közterület őrzi Magyarországon: PAPP Gábor – CSIK-KOVÁCS Zoltán: Kossuth vs. Petőfi. In: Annelys DE VET – BUIJDOSÓ Attila (szerk.) *Magyarország szubjektív atlasza*. Budapest, HVG Könyvek Kiadó, 2011. 166.

³ JAKAB András: *Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei*. Budapest, HVG-Orac, 2011. 181.

A szövegből nem olvasható ki az Alaptörvény elköteleződése a vallás és a vallási közösségek jelenlegi szerepével kapcsolatban, így a család és a nemzet között vagy mellett, az együttélés más közösségeit – köztük az egyházakat – nem említi. Ezek a közösségek alkotják a társadalom szövetét, azt a szövetet, mely nélkül a demokratikus állam sem létezhet, de amit újratehermenteni, fenntartani maga nem képes.⁴ Nem állítható, hogy az Alaptörvény általánosságban magáévá tenné, intézményesítené a keresztény örökséget, legfeljebb egy-egy jogintézmény tekintetében érhetjük tetten az elkötelezettséget. Az Alaptörvény nem intézményesít államvallást, értékelkötelezettséget az állam vallási-világnézeti semlegességét fenntartva teszi hangsúlyosabbá.⁵

Az Alaptörvény hetedik módosítása ebben a tekintetben hoz változást, a keresztény kultúra (de továbbra sem a keresztény hit vagy vallás) védelmének kötelezettségével.

2. A keresztény kultúra védelmének parancsa

A Magyarország keresztény kultúrájának védelmére felszólító paranccsal az alkotmányozó szándéka, hogy a kereszténység ne csak mint a múlt eleme jelenjen meg, hanem védendő értéknek is.

Míg a Nemzeti hitvallás a keresztény örökséget ismeri el, az R) cikk (4) bekezdése a keresztény kultúrát rendeli védeni, azaz itt sem a keresztény hit vagy a keresztény vallás elismeréséről, védelméről van szó. Átfogó megközelítéssel azonban a keresztény kultúra nem értelmezhető keresztény hit nélkül: a kultúra a hitből sarjadt ki. Évszázadok hagyománya és mély egyéni meggyőződés hatja át Dante vagy Bach műveit és teszi az Isteni színjátékot vagy a Máté-passiót teológiai művé, melyek gyökereiktől elszakítva csak csonkán értelmezhetőek. E reflexió alkotmányozói akarattal nem hozható létre.

A keresztény hittel összeegyeztethetetlen társadalmi gyakorlat éppen a kereszténységben gyökerező szabadság védelmét élvezi. A magyar társadalom jelentős része – ide értve a magukat kereszténynek tartókat is – nem követ számos, a kereszténységből fakadó erkölcsi parancsot és hagyományt.

Míg annak eldöntése, hogy a keresztény hittel mi egyeztethető össze, alapvetően az egyházi közösségek és tekintélyek, valamint az egyén lelkiismeretére tartozó kérdés, az Alaptörvény értelmezője az Alkotmánybíróság. Miként értelmezhető a keresztény kultúra melletti elköteleződés?

2.1. Államcél – Sollen?

A keresztény kultúra védelme jelentheti a miniszoknya tilalmát, de jelentheti viselésének szabadságát is.

⁴ Ez következik a „Böckenförde-Diktumból” is: „*Der freiheitliche, säkularisierte Staat lebt von Voraussetzungen, die er selbst nicht garantieren kann.*” Ernst Wolfgang BÖCKENFÖRDE: *Staat, Gesellschaft, Freiheit*. 1976. 60.

⁵ Ellentétes állásponton: Tóth Gábor Attila szerint „...az Alaptörvény szövege a katolikus-keresztény államiságot mint normatív programot jeleníti meg. A szekuláris értékek és az evilági humanizmus – szemben a lengyel konstrukcióval – említést sem érdemeltek. Így szerintem az Alaptörvény közelebb áll az iszlám sharia es a szunnita doktrínák állami jogforrási jellegét elismerő egyiptomi alkotmányhoz, mint a vallási, világnézeti egyenlőséget előíró lengyelhez.” „Az Alaptörvény fő problémái nem oldhatók meg jogértelmezéssel”. Tóth Gábor Attila alkotmányjoggal Sólom Péter beszélget. *Fundamentum*, 2012/4. 67., 74. Az Alaptörvénnyel szemben kritikus irodalom szemelvényei nyomán Pap András László azt a következtetést vonja le, hogy az Alaptörvény emberképe kirekesztő jellegű: PAP András László: Az Alaptörvény preferenciáiról. *Magyar Jog*, 61. évf., 2014/12. 686–698.

Felfogható-e az alaptörvényi rendelkezés államcélként, azaz az állam kötelezettségének tekintie, hogy a társadalom értékválasztásait a keresztény hit felé terelje? A fogantatással kezdődő emberi élet erőteljesebb védelme, a házassági kötelék védelme, a vasárnapi munkavégzés korlátozása, a pornográfia, az ezotéria és a pogány magyar őstörténet iránti nosztalgia és a nem keresztény utónevek anyakövezésének visszaszorítása, a blaszfémia száműzése a fegyveres testületek tagjainak szótárából, a tetoválás, a kábítószer-fogyasztás és a szerencsejáték elleni fellépés, a társadalom elesettjei iránti erőteljes szolidaritás, a szubszidiaritás érvényesítése a társadalom és a gazdaság szervezésében... Hosszasan lehetne sorolni a kihívásokat, ahol a keresztény hitből mélyreható társadalmi és jogi változások következnenek és ahol a jelen társadalmi gyakorlat (minden bizonnyal a választói többség) és a keresztény megközelítés között (akár tudattalanul is) szakadék tátong.

Ha államcélként tekintenénk a keresztény kultúra védelmére, az államtól aktív magatartást várhatnánk, hogy a társadalom értékválasztásai a keresztény hagyománnyal összhangba kerüljenek, azaz egy keresztény kultúra megszületésének, fennmaradásának előmozdítását.

2.2. A fennálló értékrend védelme – Sein?

Az alaptörvényi megfogalmazás azt sejteti, hogy az alkotmányozó inkább a jelenlegi társadalmi gyakorlat védelmét, és nem a keresztény kultúra újratemetését célozza – még olyan vonatkozásokban is, ahol a keresztény eszmény és a társadalmi gyakorlat között szakadék tátong. Úgy tűnik, az alkotmányozót nem a miniszoknya tiltásának szándéka vezette, hanem az, hogy viselésének szabadságát védje. Ha Európa – és így Magyarország – kultúrája keresztény,⁶ a kulturális önazonosság védelme csak egy keresztény kultúra védelmét jelentheti.

A kereszténységből kisarjadt kultúra organikusan csak a kereszténységgel együtt lenne védhető. Az Alaptörvény a kultúra védelmének parancsával csak a következményt, a származékot tudja védeni. Élő hit nélkül az elődök hitének gyümölcsei csak ideig-óráig – talán egy-két nemzedékig maradnak fenn. A kultúra védelmének parancsával az Alaptörvény nem a fát – a keresztény hitet – védi (erre nem is alkalmas), hanem előző nemzedékek hitének gyümölcseit. Nem az alkotmányozón múlik, hogy a fa él-e – vagy végül csak a gyümölcs héja, látszata lesz az, amit akár a fától is elszakítva védelmezzünk.

Sajátos kérdés, hogy az adott kulturális valóság védelmében az állam felléphet-e a ténylegesen keresztény nézőpontot hitelvi vagy erkölcsi alapon képviselőkkel szemben.⁷ A válasz e kérdésre nyilván nemleges: a vallásszabadság védett körébe tartozik az, hogy egyének, vallási közösségek, vagy vezetőik hitbeli vagy erkölcsi kérdésekről állást foglaljanak. Álláspontjuk, hitelveik és erkölcsi nézeteik hitelességét kívülállók nem kérdőjelezhetik meg.

3. A semlegesség kérdése

Míg az állam vallási-világnézeti semlegességének elve az 1990-es években az alkotmánybírói gyakorlat nyomán, a vallásszabadság jogának értelmezése során jelent meg a magyar jogrendszerben,⁸ tételes jogi fogalommá éppen az Alaptörvény hatályba lépésével egy

⁶ Európa identitását keresztény öröksége adja: Joseph WEILER: *Keresztény Európa*, Szent István Társulat, Budapest 2006.; Király Miklós: *Európa keresztény gyökerei és az alkotmányos szerződés, Iustum Aequum Salutare II* (2006), 3-4, 67-72.; PÜNKÖSTY András: *Az európai unió jog etikai vonatkozásai. Kritikai elemzés, különös tekintettel az Egyház társadalmi tanítására*, Budapest, Pázmány Press, 2014.

⁷ A „jobbrol előzés” példája lehet a lombikbibi-programmal szembeni erőteljes fellépés a Magyar Katolikus Püspöki Kar elnöke, dr. Veres András részéről 2017. augusztus 20. nyomán.

⁸ 4/1993. (II. 12.) AB határozat

időben vált, amikor több új törvény is hatályba lépett, melyek a semlegesség elvét rögzítették. Így például a lelkiismereti szabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény preambuluma és a nemzeti köznevelés rendszeréről szóló törvény, mely a vallási, világnézeti szempontból semleges neveléshez való jog garanciáit mondja ki.⁹ Az Alaptörvénnyel egy időben elfogadott törvényekben a törvényhozó világos különbséget tett a vallási-világnézeti semlegesség, illetve a kulturális és értéksemlegesség között: a vallási semlegesség talaján áll, azonban a kulturális és értéksemlegességet elutasítja.

Ahogy a kereszténység történelmi szerepének alkotmányos elismerése nem összeegyeztethetetlen az állam vallási semlegességének elvével, úgy a kereszténység kulturális szerepének elismerése sem az. Magyarország keresztény kultúrájának védelme nem egy keresztény kultúra létrehozatalának parancsát jelenti, hanem inkább a meglévő, adott kultúra védelmének kötelezettségét. A keresztény kultúra kialakítása és őrzése továbbra sem az állam, hanem a keresztények felelőssége.

⁹ 2011. évi CXCV. tv. 74. § (3) bekezdés. AZ értéksemlegességet a törvény koncepciója határozottan elutasította: <http://www.kormany.hu/hu/nemzeti-eroforras-miniszterium/oktatasi-felelos-allamtitkarsag/hirek/a-nemzeti-koznevelesrol-szolo-torveny-koncepcioja>